



Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil proqramlarının hazırlanması



Aynur Turan

Ziyalı təmsalında el özünün zehni, mənəvi varlığının gerçəkliyini, öz ideallarının qarçısını görür. Əsl ziyalılara həmişə ehtiram, qayğı bəsləyir, onlara güvenir. Müasir dünyada öz milli mövqeyini dərk etməkdə onlara hərəkətvərici qüvvə kimi baxır. Ziyalı adını ləyaqətlə daşıyanlar isə əlin etibarını, ümidini doğrultmağı müqəddəs borc sayırlar. Böyük insan, dramaturq nəğməkar şair, içtimalı xadim İslam Səferli onların önündə olan şəxsiyyətlərdən dir. Şairin yaradıcılığı çoxşaxəlidir. Vətənin, xalqın, milli dəyərlərimizin, təbiət gözəlliklərinin, hətta gülün-çiçəyin belə tərənnümü özünəməxsus yer tutur. Sənətdə sehrli nə varsa, intuisiyanın gözənilməz keşflərindən doğur. Kimin intuisiyası laldırsa, o nə sənətin dilini bilir, nə sənət dilində yadardır. El dilinin saf şeiriyyətinə sahib olanlar poeziyasını bir poeziya kimi başqalarına çatdırırlar. Yalnız sözün duruluğunda necib duyğuların işığı könül oxşayır. Sözde hissələrinin, fikrin vəznini artırmaq istəyənlərin meyarı-təbii sadəlikdir. Elə burada şairin sözünün sehrini, əfsunlayıcı təsirinin sirlərini görürük.

Müharibə illərində qələmə aldığı "Ordumuza ithaf", "Ədəbi gənclik", "Onüçlər", "Əmin ol ata!", "Qoşa söyüd", iki dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, general-mayor Həzi Aslanovun əziz xatirəsinə həsr ediyi "Təzə çiçəklər", "Üçüncü herb is-təmirik" və s. şeirləri onun hafizəsində buraxdığı dərin izlərin təsirindən yaranmışdır. Müharibə mövzusu gənc şairin poemalarında da öz əksini tapmışdır. "Sınaq gecəsi", Çex qızının məhəbbəti, "Yaralı nəğmə", "Qığılıcı", "Firtinələr adası", "Dəfinə", "Ələsgər", "Birinci katib", "İnsan ləpəri", "İki bacı", "Qeyrət qapısı", "Abşeron yatağı" və s. biri-birindən maraqlı poemaları diqqəti çəkmiş, yaddaqalan olmuşdu.

İslam Səferli dramaturq kimi də böyük uğurlar qazanmışdır. "Göz həkimi", "Ana üreyi", "Yol ayrıcı", "Xeyir və Şər", "Dədəgünəş əfsa-

nesi" və s. müxtəlif vaxtlarda, ayrı-ayrı bölgələrdə tamaşaya qoyulmuş, tamaşaçı rəğbətini qazanmışdır. İslam Səferli oçerk, novella, libretto və kinossenari, məqalələr müəllifi kimi də tanınmışdır. Onun "İki qardaş" (1950), "Badamlı kəndinin qızı" (1955) oçerkləri, "Təzə qəşəbədə gülüş", "Məzhəkli itki" (1973) novellaları, "İki könül bir olanda" (1947) balet-librettosu, "Şerqin qalibləri" (1960), "Bir stəkan çay" (1971) kinossenariləri və xeyli sayda məqalələri dövrünün nəbzini tutmaq baxımından çox əhəmiyyətlidir. İslam Səferli tər-cüməçilik fəaliyyəti ilə də məşğul olmuşdur. O, A.S.Puşkin, M.M.Svetlov, S.Marşak, M.Kerim, M.Tursunzadə, K.Koladze, Y.Dolmatovski və b. kimi tanınmış sənətkarların əsərlərindən müvəffəqiyyətlə tər-cümələr etmişdir.

Şairin "Bakı, sabahın xeyi", "Zərif gülüşüm", "Bir könül sındır-mışam", "Qonaq gəl bizə", "Bakılı qız", "Nə vaxta qaldı", "Ana", "Ay qaşı, gözü qara qız", "Ağ xalaltı həkimlər", "Gəncliyimi gəzirəm", "Ayılı gecələr" və s. bu kimi yüzlərlə mahnısı dillər əzbəri olmuş, klassikaya çevrilmiş və indinin özündə də sevilə-sevilə dinlənir.

İslam Səferlinin adını əbədləşdirmək məqsədi ilə Xəzər dənizində üzən gəmilərin birinə "İslam Səferli" adı verilib, Bakının mərkəzi küçələrindən biri şairin adını daşıyır, Bakıda yaşadığı binaya (Həsən Seyidbəyli, 30) onun baryefixatirə lövhəsi vurulub. Naxçıvanda oxuduğu 1 nömrəli məktəbə onun adı verilib.

İslam Səferlinin 18 kitabı işıq üzü görüb. Şair 6 noyabr 1974-cü ildə uzun sürən xəstəlikdən sonra əbədiyyətə qovuşub və Fəxr Xiyabanda dəfn olunub.

İslam Səferli ədəbi zirvələrdən biridir. Onun haqqında çox yazılıb və bundan sonra da yazılacaqdır. İllər keçdikcə bu böyük beynəlmiləli şairə məxsus yeni insani keyfiyyətlər aşkar olunur.

**Pıçıldaşın, pıçıldaşın, ləpələr!
Bəlkə, mənə bir sözünüz var sizin?
Üç gecədir mənim ömür yoldaşım
Buruq qazır qucağında dənizin...**

Və ya
**Çöllərdən keçən mənəm,
Söz qoşmamış keçəmmənəm,
Sularından içən mənəm,
Mənim barlı Naxçıvanım,
Xoş baharlı Naxçıvanım...**

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən olan İslam Səferli (1923-1974) şe-

irlərini əsasən heca vəznində yazmış, hətta "Heca vəznliyem mən" adlı ayrıca bir şeirində bu vəznə sədəqətini xüsusi vurğu ilə bəyan etmişdir. Şairə görə, Molla Pənah Vaqifin, Aşıq Ələsgərin Azərbaycan şeirinin "qoca vəzni" olan hecda yazdıqları şeirlər əbədi olaraq qalan "el malı" na çevrilmişdir. İslam Səferli həmin şeirlə ümumilikdə "Azərbaycan şeirinin ahəngi adlandırıldığı" heca vəznli şeirin və bu vəznə XX əsrdə dillər əzbəri olan poeziya nümunələrini yaratmış Səməd Vurğun məktəbi ənənəsinin əbədliliyinə inamını ifadə etmişdir. İslam Səferlinin ədəbi aləmdə ilk addımlarını atmasında və tanınmasında da xalq şairi Səməd Vurğunun böyük rolu olmuşdur.

Vətən də, onun təbiəti də tam bir poeziyadır, zərifdir və gözəldir. Odur ki, həmin sözlərə neçə-neçə mahnılar yazılıb və onların bir çoxu ədəbiyətədir. Lirik duyğular şairinin sözlərinə bəstələnmiş o nəğmələri bəzəyən şeiriyyət-şirinlik, axıcılıq və poetik gözəllik bütövlükdə bu kitabdakı şeirlərə xas olan cəhətdir. Şairin "Pıçıldaşın Ləpələr" adlı kitabının forzasında şairin oğlu İlah Səferlinin "Bakı sabahın xeyiri!" adlı əsərindən istifadə edilmişdir.

Bütün bunlarla yanaşı İslam Səferlinin 1965-ci ildə nəşr olunan "Qoşa söyüd" kitabı, 1967-ci ildə nəşr olunan "Torpağın ətri", 1973-cü ildə "Seçilmiş əsərləri" və 1978-ci ildə çap olunan "Əbədi beşik" kitabları oxucular tərəfin-

yaradılmasında İslam Səferli birinciliyi və ən uca zirvəni fəth etmiş sənətkar olaraq qalır. İslam Səferlinin Naxçıvan mövzusunda yazılmış iyirmidən çox şeirində Azərbaycanın ayrılmaz parçası olan bu ecazkar yurdun özünəməxsusluqları bütün incelikləri və dərin mənaları ilə yüksək poetik səviyyədə, orijinal bədii vasitələrlə əks etdirilmişdir. İslam Səferli üçün ata-baba yurdu Naxçıvan ilk dəfə rübabını kökləməyə başladığı, ona ilham bəxş etmiş Nəqşi-Cahandır. Şair bütün ruhu ilə bu torpağa bağlıdır, ömrü boyu bu torpaqda kəşdiyi duz-çörəkdən qüvvət almışdır. Naxçıvanın Azərbaycan tarixində və taleyindəki yeri və mövqeyi, diyarın yetirmələrinin xidmətləri, bu coğrafiyanın

Mahnı yelkəninə çevrilən şair - İslam Səferli

Hər bir sənətkar öz yaradıcılığı ilə özünə abidə qoyur. Əlbəttə, qranitdən və marmərdən daha çox xatirələrdə, yaddaşlarda bu abidəni yaradır. Ürəklərimizdə yaranan belə abidələrdən biri də İslam Səferli abidəsidir. O, cəmi 52 il yaşadı. Fevralda dünyaya gəldi, noyabrda soyuq payız günlərinin birində dünyadan köçdü. Lakin ömrünün uzun və qısalığı əsas şərt deyil, elə 52 illik bir ömür də bir insanı yaddaşlarda yaşatmaq üçün kifayət edər. İslam Səferli 1974-cü ildə vəfat edib, ancaq onu vəfatından keçən bu illər ərzində həmişə xatırlanıb. Yurdun hər bir guşəsində "İslam Səferli" adı gələndə təbəssümlə yada salırlar onu. Bu təbəssüm İslam Səferlinin sənətkar ömrünün yaşantılarıdır ki, üz-lərə, gözlərə çilənib. Onu yaddaşlara daim həkk edən onun şəxsiyyəti ilə birgə onun ölməz əsərləridir.

Görkəmli Azərbaycan şair İslam Səferli şeirləri, mahnıları dillər əzbəri olan sənətkarlardandır. Şairin sevilen kitablarından biri olan "Adsız zirvə" şeirlər və poemalar toplusudur. Onlarda vətənə, yüksək vətəndaşlıq qüruru, doğma yurdun füsunkar təbiətinin gözəlliklərinə heyranlıq duyğuları, saf məhəbbət, dostluq tərənnümü olunur.

**Sülh-həyatın mənəsi,
Anaların laylası,
Körpələrin səsidir.
Sülh-ağsaçlı dünyanın,
Milyon-milyon insanın
Həqiqət nəğməsidir...**

İslam Səferlinin "Göz həkimi" kitabına "Göz həkimi", "Ana üreyi", "Yol ayrıcı", povestləri daxil edilmişdir. Bu əsərlərdə insanları düşündürən problemlər, köhnəliyə qarşı barışmazlıq, mübarizlik, yenilik hissi ilk baxışdan diqqəti cəlb edir. Elə buna görədir ki, həmin əsərlər uzun müddət dram teatrının repertuarlarından düşməmiş, müvəffəqiyyətlə oynanılmışdır.

İslam Səferlinin "Ağ şanı, qara şanı" kitabında şairin müxtəlif illərdə yazdığı şeir və poemalarından nümunələr toplanmışdır.

İslam Səferlinin "Seçilmiş əsərləri" ndə (2005) nəğməkar şairin poetik yaradıcılığının belli bir qismi toplanmışdır. Bu şeirlər şairin üreyinin dərinliklərindən qopan duyğuları parlaq əks etdirir. İslam Səferlinin hər zamankı səmimi şeirlərində sözlər sanki adilikdən çıxır, poetik həsn qazanır. Burada Xəzərin ləpələri pıçıldadır. Burada



dən sevinclə qarşılanmışdır.

İslam Səferlinin şeirləri o qədər isti, hərarətli, lirik qəhrəmanı o qədər özünəməxsus, hətta özündür ki, yaxşı mənada təəccüblənmək əldə deyil.

Allı-güllü, şirin dilli qafiyələrlə Vətən-vətəndəş gözəlliklərinə vələh olub qoşmaladığı dövrünün, müstər-müstəmləkə dinənin müstəqil bugünləri, azad sabahları qutlu, Azərbaycan oğul! Peşində olduğun Turan soydaşlarının hüsnlərinə aşiq olub bəndlərə vurduğun misraların bir-birinə bənd edəcəyi sabahların sevincli, türk balası!..

**"Bir dön geri,
Tale pərim..."**

Nazəndə yüzlərlə poetik kitablarından biri...

Elə ruhun da, nəğmələrin də gəlsin bəri, mənən canlı, diri şair!..

Qolları daim Vətənə açıq, şəhd-şəkər dil-üslubu ədəbiyyatımıza yaraşlıq sənətkar...

İslam Səferli Azərbaycan poeziyasında həm də Naxçıvan şeir silsiləsinin görkəmli yaradıcısı kimi qəbul olunur. Tərəddüd etmədən demək olar ki, son yarım əsrdən artıq dövrdə ayrı-ayrı şairlər tərəfindən Naxçıvan mövzusunda bir neçə fərqli uğurlu bədii nümunənin yaradılmasına baxmayaraq, şeirimizdə Naxçıvan silsiləsinin

insanlarının "düz ilqarlı" möhkəm mənəvi dəyərləri, "od çaxarlı" təbiəti İslam Səferlinin Naxçıvan məsinəndə bütün təbiiliyi və daşdığı mənaları ilə bir yerdə ilhamla vəsf olunmuşdur. Fikrimizcə, İslam Səferlinin yarım əsr bundan əvvəl yazılmış "Naxçıvanım" şeiri Azərbaycan şeirinin Naxçıvan məsinin dəyirman daşı olaraq "işini" davam etdirir. Hətta həmin mövzuda yazılmış ən yaxşı şeirlər də bu dəyirman daşının peri ətrafında fırlanmaqdadır. Hələ ki, şeirimiz Xəzər mövzusunda olduğu kimi, Naxçıvan mövzusunda da İslam Səferli zirvəsini aşı bilməmişdir. Bütün bunlara görə, İslam Səferlinin "Naxçıvanım" şeiri Azərbaycan şeirində Naxçıvanın poetik pasportu olaraq yaşayır.

İslam Səferlinin Naxçıvan silsiləsində qayalarda "daş ciğirilər açan" Qızlar bulağı, hər kərpicində tariximizin sözü yazılan qədim Gəlan şəhəri, Narzan suyu kimi qiymətli olan Badamlı, "aran meşəsi" Xabxal, "almaz dalğalı, gümüş ləpəli" Araz çayı, Göy tarlalı Şəhur, dalğalarla qucaqlaşan Arpaçay, qayaların zirvəsində dayanıb, özü daş, heykəli daş olan "Gəlin daş" "böyük aləm" sandığı doğulduğu Şəkərbad kəndi tam mahiyyəti və təbiəti ilə şeirə gətirilmişdir...

(ardı gələnlə sayımızda)

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur